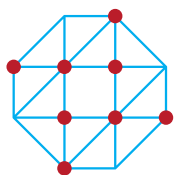
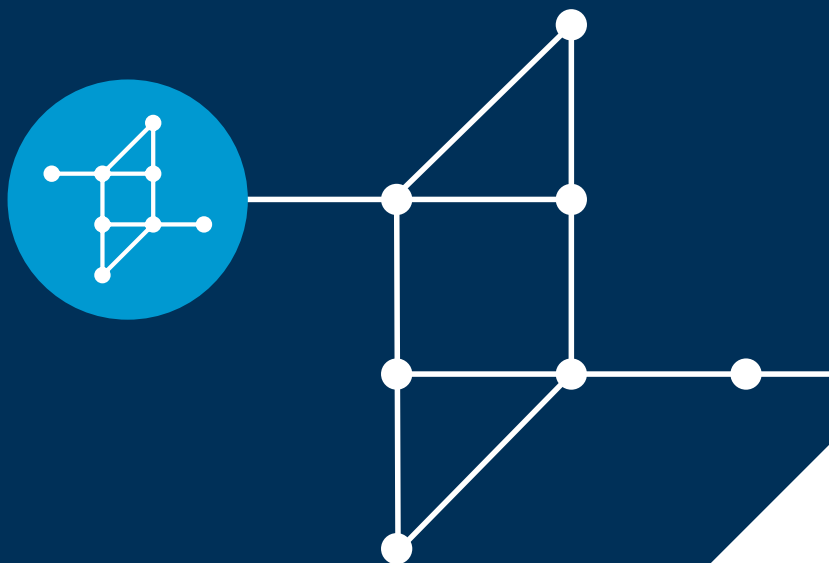

Goede voorbeelden van onderwijsinnovatie met ICT

Verkennen met programmatisch
toetsen

Versnellingsplan
Onderwijsinnovatie
met ICT

Goede voorbeelden van onderwijsinnovatie met ICT

Zone Evidence-informed onderwijsinnovatie met ICT, zone Faciliteren en professionaliseren van docenten & werkgroep Digitaal onderwijs in praktijkvaardigheden.

Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT

Auteurs

Hester Otter, Annemarie Sulman, Vera de Vries, Mirjam Winkelmolen (Avans).

Met dank aan Nico Boot, Sjieuwke Dankert, Thys de Haan, Jacob Hiemstra, Ysbrand Hoetjes, Hans Hummel, Haje Jukema, Marijke Leijdekkers, Ellemieke Sigtermans, Esther van der Stappen, Iwan Wopereis

Maart 2023

Op deze uitgave is de Creative Commons Naamsvermelding 4.0-licentie van toepassing. Maak bij gebruik van dit werk vermelding van de volgende referentie: Zone Evidence-informed onderwijsinnovatie met ICT, zone Faciliteren en professionaliseren van docenten & werkgroep Digitaal onderwijs in praktijkvaardigheden (2023). Goede voorbeelden van onderwijsinnovaties met ICT. Utrecht: Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT.

Template

Element	Toelichting/vraag
Titel	Verkennen met programmatisch toetsen
Probleem/wens	<p>Wat was het probleem/vraagstuk/wens dat de aanleiding was voor het ontwikkelen van deze onderwijsinnovatie?</p> <p>Verschillende opleidingen zoeken naar manieren om te voorkomen dat studenten alleen maar studeren om studiepunten te halen. Ze willen af van het 'leren voor een briefje' en van de zesjescultuur. Ze zoeken naar manieren om studenten regie te laten nemen over hun eigen leerproces. Programmatisch toetsen, waarbij de leerontwikkeling centraal staat in plaats van summatief toetsen, biedt hiervoor mogelijkheden, doordat studenten leren de regie te nemen over hun eigen leerproces en om ontwikkelingsgericht te leren.</p>
Oplossing/doel	<p>Hoe is de onderwijsinnovatie een oplossing voor het probleem, of wat is het doel van de onderwijsinnovatie?</p> <p>Het doel van programmatisch toetsen is studenten te stimuleren de regie te nemen over hun eigen leerproces en het optimaliseren van de betrouwbaarheid van beslissingen (Platform Leren van toetsen, 2023).</p> <p>Hiervoor bepalen de leerweg en leerresultaten (op basis van datapunten) samen de beoordeling van de prestaties van de studenten. Deze inclusieve manier van toetsen doet recht aan het unieke leerproces van elke individuele student.</p>
Naam instelling(en) en/of naam opleiding(en)	<p>Noteer hier binnen welke instelling/opleiding de onderwijsinnovatie (initieel) wordt ontwikkeld en/of geïmplementeerd.</p> <p>De onderwijsinnovatie is geïmplementeerd binnen De Haagse Hogeschool.</p>
Aantal personen die het hebben uitgeprobeerd	<p>Hoeveel studenten/docenten/anders hebben de onderwijsinnovatie tot dusver 'doorlopen'? (in het geval dat de onderwijsinnovatie in het primaire proces wordt ingezet)</p> <p>-</p>

Element	Toelichting/vraag
Scope onderwijsinnovatie	Deze onderwijsinnovatie is geschikt voor: <ol style="list-style-type: none"> 1. Kleinere groepen (<200) 2. Grotere groepen (200+)
Betrokkenen	Wie was betrokken bij het ontwikkelen en implementeren (indien van toepassing) van deze onderwijsinnovatie? In welke rollen en/met welke competenties? In de beginfase waren twee (docent)coördinatoren en twintig docenten betrokken. Later waren ook alle stakeholders betrokken van opleidingsmanagers, curriculumcommissies, examencommissies en praktijkplekken tot ondersteuners op het gebied van ICT.
Doelgroep	Wat is de doelgroep van de onderwijsinnovatie? De studenten van zes opleidingen binnen De Haagse Hogeschool. Wat is de doelgroep voor deze praktijkbeschrijving? Onderwijsprofessionals in het mbo, hbo en wo die overwegen om de uitgangspunten van programmatisch toetsen toe te passen binnen het onderwijs en op zoek zijn naar voorbeelden en inspiratie. Enige voorkennis van programmatisch toetsen is nodig.
Vorm	Wat is de vorm van de onderwijsinnovatie? Programmatisch toetsen is een holistische benadering waarbij wordt gekeken naar de gehele ontwikkeling van de student. Deze onderwijsinnovatie is een beschrijving van een gerealiseerde onderwijsvernieuwing. Zes opleidingen binnen de Haagse Hogeschool hebben deze vorm van toetsen in meer of mindere mate een plek gegeven binnen verschillende studierichtingen. Er is practice-based informatie gebruikt, zoals het boek Programmatisch Toetsen van Liesbeth Baartman (2020) en artikelen, interviews en casussen uit de praktijk via het platform Leren van Toetsen (2023). In deze casus zijn een aantal opleidingen aangesloten bij een intern en landelijk netwerk waar over programmatisch toetsen, didactisch coachen en ontwikkelingsgerichte feedback wordt gesproken.

Element	Toelichting/vraag
Gradatie van evidence-informed werken	<i>Deze onderwijsinnovatie is vooral een voorbeeld van...</i> <ol style="list-style-type: none"> 1. Experimentele verkenning: een inspirerend voorbeeld van een onderwijsinnovatie met ICT dat realistisch toe te passen is. Het is nog niet uitgevoerd maar een goed en uitgewerkt, onderbouwd idee. Denk aan een prototype. 2. Praktijkvoorbeeld: een voorbeeld van uitgevoerde digitale toepassing van een methodiek gebaseerd op een theoretisch (onderwijs)model in de praktijk, zoals een pilot of test. 3. Good practice incl. (psychometrisch) instrument: een evidence-informed aanpak waarbij het vernieuwen van het onderwijs grondig is geëvalueerd (versnellingsplan.nl/onderbouw-je-onderwijsinnovaties).
Categorie van evidence-informed werken	<i>Deze onderwijsinnovatie hoort bij dit thema'(s) van evidence-informed werken (inclusief welk ontwikkelingspotentieel de praktijk heeft):</i> <ol style="list-style-type: none"> 1. Inspiratie voor onderwijsinnovatie met ICT 2. Kennisvalorisatie (bestaande kennis voor het vernieuwen van didactische processen en leerprocessen met digitale middelen) 3. Kenniscreatie/propagatie (praktijkonderzoek bij de onderwijsinstelling) 4. Kennisdisseminatie (kennis die voortkomt uit dit goede voorbeeld en die is bedoeld om de resultaten van praktijkonderzoek uit te wisselen binnen en tussen onderwijsinstellingen) 5. Verandermanagement: implementatie, structurele verankering/borging van de innovatie. 6. Doorontwikkelde innovatie: onderdeel geworden van de standaard onderwijspraktijk en wordt continue verbeterd.
Middelen	Welke ICT, technieken & methoden zijn toegepast? Informatiesystemen en digitale leeromgevingen moesten worden aangepast. Veel ICT is gemaakt voor het traditionele onderwijsconcept. Een applicatie als Scorion wordt gebruikt door veel opleidingen die programmatisch toetsen toepassen, maar dit was voor deze onderwijsinnovatie niet beschikbaar.

Element	Toelichting/vraag
Context (setting en tijdsperiode van ontwikkeling)	<p>Voor welke onderwijsgradatie is de onderwijsinnovatie initieel ontwikkeld (mbo, hbo, wo of ander onderwijsniveau)?</p> <p>De onderwijsinnovatie is binnen het hbo geïmplementeerd en initieel binnen het wo ontwikkeld. Formatief handelen, wat een voorwaarde is voor programmatisch toetsen, wordt al toegepast in het primair en voortgezet onderwijs.</p> <p>Betreft het vooral een (vak)inhoudelijke ontwikkeling of meer gericht op een (sociaal)pedagogisch, onderwijskundige of (vak) didactisch construct?</p> <p>Programmatisch toetsen betreft een onderwijskundig construct.</p> <p>In welke setting is het ontwikkeld? (binnen de instelling, met het werkveld, met studenten, in welke tijdsperiode)</p> <p>Programmatisch toetsen is als onderwijsmodel uitgebreid getest (Van der Vleuten & Van Schilt-Mol, 2020; Schuwirth & Van der Vleuten, 2011). Binnen De Haagse Hogeschool zijn in de afgelopen vier jaar verschillende opleidingen hier in meer of mindere mate mee aan de slag gegaan. De uitvoering en het aantal deelnemers verschillen per opleiding. In een enkel geval werden studenten betrokken bij het bepalen van beoordelingscriteria, daarnaast zijn er leernetwerken opgericht om van elkaar over programmatisch toetsen te leren, weergegeven in het kopje 'Inspirerende bronnen'.</p>
Visie	<p>Kan de onderwijsinnovatie worden afgestemd op de visie van het instituut?</p> <p>Programmatisch toetsen sluit aan bij de visie van De Haagse Hogeschool, waarin uitgegaan wordt van een stimulerend, activerend en inspirerend curriculum en bijpassend toetsprogramma.</p>
Aanpak (start-uitvoering-evaluatie)	<p>Hoe zag de start en uitvoering van de onderwijsinnovatie eruit?</p> <p>Bij de opleiding Voeding en Diëtetiek aan De Haagse Hogeschool ligt het initiatief bij twee bevlogen docenten die zelfstandig aan de slag gingen met programmatisch toetsen. Aan twintig docenten en een aantal studenten is uitgelegd wat programmatisch toetsen inhield en er is een voorstel gepresenteerd waarop feedback is gegeven. Na negen maanden is er gestart met de invoering. In het afstudeerjaar kwamen er drie stages in plaats van een aparte scriptie en stage om studenten ontwikkelingsgericht te laten leren. Een paramedische stage is ook verplicht. Studenten moeten tijdens een stage een beroepsproduct opleveren op basis van praktijkgericht onderzoek. Studiepunten per toets of per stage worden niet meer gegeven; wel krijgen studenten tussentijdse evaluatiegesprekken.</p>

Element	Toelichting/vraag
	<p>Aan het einde van een stage volgt een onafhankelijk oordeel over waar de student staat qua ontwikkeling. Hier wordt een cijfer aan gekoppeld, maar geen studiepunt. Aan het einde van de afstudeerfase leveren studenten hun dossier in en krijgen ze een definitieve beoordeling: al dan niet geslaagd.</p> <p>Aan de hand van interviews worden docenten geholpen met het werken volgens de principes van programmatisch toetsen. Ook was er een professionaliseringstraject over didactisch coachen ontwikkeld, maar door corona kwam dat niet van de grond.</p> <p>Hoe wordt er geëvalueerd op de onderwijsinnovatie?</p> <p>Er is geëvalueerd door gesprekken aan te gaan met studenten.</p>
Evidence-informed	<p>Welke onderwijskundige methodologie is toegepast en in welke fase(n) en (indien van toepassing) op welke wijze is evidence-informed te werk gegaan?</p> <p>Er is evidence-informed te werk gegaan, door gebruik te maken van expertkennis en wetenschappelijk onderwijs. Allereerst expertkennis, aangezien binnen de instelling diverse docententeams zich zelfstandig hebben verdiept in het concept en zijn eigenhandig aan de slag gegaan. Het opzetten van PT leverde veel leermomenten op. Deze kennis is door de teams meegenomen voor het opzetten van PT in een volgend studiejaar. Daarnaast is er gebruik gemaakt van diverse wetenschappelijke literatuur over programmatisch toetsen.</p>
Resultaat/effect	<p>Wat was het resultaat/effect van deze onderwijsinnovatie binnen de instelling/op de student?</p> <p>Er zijn enkele evaluaties door studenten, maar duidelijke resultaten van programmatisch toetsen ontbreken bij de opleiding Voeding en Diëtetiek die voor het examenjaar zijn overgestapt op programmatisch toetsen. Deze resultaten ontbreken omdat deze overstap net voor corona is gemaakt en de opleiding studenten de mogelijkheid bood om flexibeler onderwijs te volgen. Het resultaat en effectiviteit van programmatisch toetsen is daarom moeilijk te meten. Ervaringen van studenten met programmatisch toetsen zijn wisselend. Enerzijds waarderen ze de vrijheid en ruimte voor ontwikkeling; anderzijds missen ze houvast en vinden ze het lastig in te schatten hoe ze ervoor staan.</p>

Element	Toelichting/vraag
	Deze onderwijsinnovatie laat als nieuw bewijs zien dat er veel winst te behalen is wanneer er op een structurele manier nagedacht kan worden over (de implementatie van) programmatisch toetsen. Dit vraagt om een hogeschool-brede visie hierop, waarbij verschillende partijen (van docenten, managers en ICT tot de examencommissie) worden betrokken. Ook is het zaak aandacht te besteden aan het didactisch coachen van docenten.
Uitdagingen	<p>Welke uitdagingen moesten overwonnen worden? Hoe kunnen dit soort uitdagingen worden aangepakt?</p> <p>Voor het slagen van programmatisch toetsen moest aan een aantal randvoorwaarden worden voldaan. In deze onderwijsinnovatie zijn dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Structureel werken aan voldoende kennis, draagvlak en begeleiding van docenten en studenten. • Voldoende tijd nemen om studenten en docenten vertrouwd te maken met de principes van programmatisch toetsen en de betekenis hiervan voor de student/docent. • Ervoor zorgen dat programmatisch toetsen aansluit op de eindkwalificaties van de studie en dat technische systemen meer kunnen bewaren dan alleen de summatieve resultaten van studenten. • Het hogeschool-breed inzetten op draagvlak (van docenten, managers en ICT tot aan de examencommissie). • Het vroegtijdig organiseren van bijeenkomsten waarbij alle relevante stakeholders worden betrokken.
Succesfactoren	<p>Welke factoren hebben bijgedragen aan het succes (en aan het overwinnen van de uitdagingen)?</p> <p>De bevoegenheid van de docenten, die door vallen en opstaan blijven geloven in het nieuwe concept, waarbij studenten fouten mogen maken – als onderdeel van hun eigen leerproces.</p>
Contactpersoon (e-mail/website)	<p>Is er een contactpersoon beschikbaar of een website dat geraadpleegd kan worden voor meer informatie over deze onderwijsinnovatie?</p> <p>Joyce den Heijer (j.denheijer@hhs.nl)</p>

Element	Toelichting/vraag
Inspirerende bronnen	<p>Referenties van eventueel aangehaalde bronnen bij het beschrijven van deze onderwijsinnovatie, of bronnen die fungeren als inspiratie of verdere uitleg:</p> <p>Baartman, L., Van der Vleuten, C. P. M., & Van Schilt-Mol, T. (2020). Programmatisch toetsen: Voorbeelden en ervaringen uit de praktijk. Boom.</p> <p>Bruijn, J. A., Krijnen, K., & Flikkema, G. (2018). Toetsrevolutie: naar een feedbackcultuur in het hoger onderwijs. (D. Sluijsmans & M. Segers, Eds.). Phronese.</p> <p>Kneyber, R., Sluijsmans, D., & DeVid, V. (2022). Formatief handelen.</p> <p>Platform Leren van Toetsen (2023). Samen leren van toetsen. Geraadpleegd op 19 januari 2023, van lerenvantoetsen.nl</p> <p>Schuwirth, L. W. T., & Van der Vleuten, C. P. M. (2011). Programmatic assessment: From assessment of learning to assessment for learning. <i>Medical Teacher</i>, 33(6), 478-485.</p> <p>William, D. (2011). Formative assessment: Definitions and relationships. <i>Studies in Educational Evaluation</i>, 37(1), 3-14.</p> <p>Winstone, N. E., & Boud, D. (2022). The need to disentangle assessment and feedback in higher education. <i>Studies in higher education</i>, 47(3), 656-667.</p>
Optioneel	<p>Bij welke andere instellingen wordt dit ook gedaan?</p> <p>O.a. de HAN en de HU.</p>

39 universiteiten en hogescholen werken samen aan kansen die digitalisering biedt voor het hoger onderwijs in Nederland. Het Versnellingsplan (2019-2022) is een samenwerking van de VSNU, VH en SURF. Leden werken in zeven zones en drie werkgroepen aan versnelling binnen hun eigen instellingen en voor het hele hoger onderwijs.

Meer informatie en onze publicaties vind je op
www.versnellingsplan.nl